

Українська антологія в трьох томах великої 8-ки, 505— 586—568 сторін, отже, разом звиш 100 аркушів друку (ціна 6 рублів), на прегарнім папері, з портретами та коротенькими життєписами видніших письменників, — се в усякім разі замітна поява, вдвоє замітна тим, що виходить у Києві, в Росії. Коли мати на увазі сам зверхній вигляд книги — папір, друк, малюнки, обложки, то можна сказати напевно, що у нас така книжка не буде могла появитися й за десять літ. Наші друкарні вирости з наших злиднів і стоять на злиднях, і на таке розкішне видання не можуть дозволити собі. Коли мати на увазі ціну й публіку, для якої призначене видання, то треба сказати, що у нас мусив би мати шалену фантазію накладець, який би захотів ризикувати свій гріш на таке видання, бо воно б у нас мусило бути значно дорожче, а навіть і по такій ціні як київське ледве чи пішло би в світ; у нас публіка злиденна і привикла до дешевих цін. А тим часом перший том оцеї антології виходить уже другим виданням, а перше розійшлося, і то в невеличкім накладі, щось до півроку. Що ж се значить? — питає, може, дехто.

Всіляко можна толкувати сей факт. Москвофіли наші скажуть: бачите, хоч як ви кричите на Росію, а все-таки там ліпше, ніж у Галичині! Не лише пустили книгу, але ще до того очевидно найшлися й накладці та й знаходяться й публіка, що розкупить її. Ну, на се слід би відповісти: що пустили оцю книгу, се ще не доказ, що не пускають соток, тисячів інших українських книжок. А що могла появитися і розійдеться оця книга, се тільки знак, що при корисніших обставинах могли б появлятися і розходитись сотки й тисячі інших. Чи се все промовляє за «ліпшістю» або «не-ліпшістю» Росії, про се не будемо толкувати, а ось поглянемо на діло з іншого боку. Кільки то разів наші й російські обрусителі говорили, що ціле українське питання — фікція, польська інтрига, що ані український простий народ, ані тим менше українсько-російська інтелігенція не потребує, не хоче української книжки, бридиться українською мовою, особливо мовою нових укр[аїнських] письменників, не розуміє її. Що ж за диво, що тепер, коли цензурні тиски послабшали хоч настільки, що можуть появлятися в світ бодай белетристичні та популярно-наукові твори на укр[аїнській] мові, укр[аїнська] книжка йде не згірше, а декуди й ліпше російської? Що розходяться десятками тисяч екземплярів не лише дешеві брошури, дешеві видання творів Квітки, Шевченка, але й нових письменників, і на таку ж широку розпродаж числить очевидно й оця антологія? А вона й тим більше, бо ж очевидно ся книга призначена не для сволоків селянських хат, а для окраси панських салонів та багатих бібліотек. Що ж се за диво? Значить, і там, у тих сферах, здавна помосковлених, почувається потреба української книжки?

І ще одно! Панове обрусителі, об'єдинителі та нівелятори так уперто та завзято говорять про малу вартість, неоригінальність, штучність української літератури! Вона — слаба і невдатна копія російської або польської, вона «фабрикується на замовлення» якихсь фантастів чи «злоумишленників», вона відірвана від життя, від «начал» та «духа» «русского народа», вона наскрізь антинаціональна та нездорова!.. Диво! Яка ж сила

пхає ту українську книжку в руки читачів — і то вже не сліпих або обдурених селян, але й інтелігентних, освічених «україноросів»? Невже за кожним екземпляром оцього «Віка» буде бігти один інтригант та «злоумышленник» і втискати його в руки сьому або тому покупцеві? Чи, може, всі ті покупці та читачі сеї антології і подібних їй книг будуть також самі лише спільники «української» інтриги, самі зневажники «истинно русских национальных начал»? Але в такім разі, коли укр[аїнський] інтелігент їх зневажає або конспірує проти тих, то де ж нарешті коріняться вони? Чи не в головах отих панів Флоринських, Піхнів со братією?

Не менше цікаві рефлексії насуває й зміст видання, та ми придивимось йому докладніше іншим разом. Тут лише зазначимо головну тенденцію впорядчиків — дати вибір усього кращого, що виявила українська белетристика за 100 літ своєї розвою від 1798 р. на всім просторі, заселенім українським народом.

Перший раз оце в українськім виданні в Росії обік українських поетів і письменників найшлись рядом, не як курйози, а як товариші, також галицькі й буковинські. І коли в першім томі, присвяченім поезії, ті галицькі та буковинські поети (з угроруських нема нікого) вносили з погляду язика й форми деяку дисгармонію і навіть таких знавців, як проф. Сумцов у Харкові, доводили до погляду, що тих поетів слід би було або зовсім лишити на боці, або виділити при кінці в окрему групу, — то в двох дальших томах, присвячених українській повісті й новелі, виявляється, по моїй думці, далеко більша гармонія: видно, що галицькі та буковинські повісті можуть сміло і без сорому стояти обік українських, мають свій оригінальний колорит, своє питоме обличчя, збагачують щироукраїнський основний тип новими варіантами. В тих двох томах заступлено загалом 35 українських письменників 84-ма творами; на се галицьких та буковинських письменників 11 (Федькович, Франко, Ковалів, Кобринська, Маковей, Бордуляк, Мартович, Чайківський, Лепкий, Семанюк і Стефаник) з 25 творами.

Не знаємо, чи се має бути вже кінець антології, чи, може, мається план додати ще образ укр[аїнської] драматичної літератури. Се було б дуже пожадано. Хоч і яке скромне місце займає укр[аїнський] театр і в Росії і в Галичині, та проте образ укр[аїнської] літератури XIX с. не буде повний, коли в ньому не буде ані згадки про драми Котляревського, Гоголя-батька, Квітки, Шевченка, Костомарова, не буде ані сліду Стеценка, Кропивницького, Карпенка-Карого, Цеглинського, драм Старицького, Мирного, Грінченка, Маркевича, Хоткевича й інших молодших.

Подається за публікацією в «Літературно-науковому вістнику» (1902, т.19, кн.8, с.100 —

102).

[І. Франко вітав появу такого видання як ознаку життєздатності української літератури, як практичне заперечення поглядів русифікаторів (мовляв, українці самі не розуміють і не хочуть такої літератури). Ясно, що це не сподобалось русифікаторам нової генерації (уже не з царського Петербургу, а з комуністичної Москви).]